

ספרות עברית וכללית

לעולים חדשים

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים, סיפור קצר),

דרמה ומונודרמה — (30x2) — 60 נקודות

פרק שני — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים,

השירה העברית במאה ה־20) — (20x2) — 40 נקודות

סה"כ — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) מילון עברי־לועזי / לועזי־עברי, לפי בחירת התלמיד.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטיטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיטה" בראש כל עמוד טיטה. רישום טיטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים, סיפור קצר), דרמה ומונודרמה

(60 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 1-11 (לכל שאלה — 30 נקודות; סך הכול — 60 נקודות).

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים "בתו של רבי עקיבא והנחש" שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לְרַבִּי עֲקִיבָא הָיְתָה בֵּת.
אָמְרוּ לוֹ הַכֹּהֲנִים: ¹אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁנֹכְנֶסֶת לְבֵית הַחֶפֶה,
מִכֵּשׁ אוֹתָהּ נָחֵשׁ, וְהִיא מֵתָה.
הָיָה דוֹאֵג עַל הַדָּבָר הַרְבֵּה.
אוֹתוֹ הַיּוֹם, נָטְלָה אֶת הַמִּכְבָּנָה, ²נָעֲצָה אוֹתָהּ בַּסֶּדֶק,
קָרָה שְׂיֻשְׁבָּה [שְׁנִנְעֲצָה] בְּעֵינֶי שֶׁל נָחֵשׁ.
בְּבִקְרָה, כְּשֶׁנָּטְלָה אוֹתָהּ, נִסְרָךְ וּבָא הַנָּחֵשׁ אַחֲרֶיהָ.
אָמַר לָהּ אֲבִיהָ: מָה עֲשִׂיתָ?
אָמְרָה לוֹ: בָּעֶרְבִי בָּא עָנִי, קָרָא בַּפֶּתַח, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בַּסֶּעֱדָה,
וְאֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ.
קָמְתִי, נָטְלָתִי אֶת מְנָתִי שֶׁנִּתְּתָם לִי, וּנְתַתִּיהָ לוֹ.
אָמַר לָהּ: מִצּוֹה עֲשִׂיתָ.
יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדָרַשׁ: "וּצִדְקָה תַצִּיל מִמּוֹת" (משלי י, ב).
וְלֹא מִמִּיתָה מִשְׁנָה, אֲלָא מִמִּיתָה עֲצָמָה.

1 הכלדיים — הרואים בכוכבים (אסטרולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השיער.

כיצד באים לידי ביטוי ניגוד אחד וסמל אחד במעשה חכמים זה? הסבר והדגם את דבריך.

שים לב: אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.

סיפור קצר**2. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב**

המספר מתאר את היחס של יעקב (ברונזה) למארפה בשלוש תקופות: לפני שחלתה, בימי מחלתה ולאחר מותה. תאר והסבר את היחס של ברונזה למארפה בכל אחת משלוש התקופות האלה.

3. יגון / אנטון צ'כוב

קרא את התיאור הפותח את הסיפור "יגון", וענה על השאלה שאחריו.

דמדומי ערב. שלג לח גָדֵל פירורים סובב בעצלתיים ליד הפנסים שהודלקו זה עתה, ויורד בשכבה דקה ורכה על הגגות, על גְבוֹת הסוסים, על כתפיים ועל כובעים. העגלון יונה פוטאטוב כולו לבן, כאחד הֶרְפָּאִים [המתים]. [...] יושב על הדוכן, לא נע. נדמה, כי אפילו תיפול עליו עֲרֶמֶת שלג שלמה, לא יראה צורך לנערו... גם סוסתו לבנה ועומדת בלי נוע.

מהי האווירה בתיאור זה?

הסבר כיצד תיאור זה משקף את המצב של יונה, כפי שהוא בא לידי ביטוי בסיפור כולו.

4. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב או יגון / אנטון צ'כוב או סיפור קצר אחר

ביצירות רבות באה לידי ביטוי ביקורת על ההתנהגות של בני האדם או על האופי שלהם.

כיצד ביקורת כזאת באה לידי ביטוי בסיפור קצר שלמדת ("כינורו של רוטשילד" או "יגון" או סיפור קצר אחר)?

הסבר את תרומתה לבניית משמעות הסיפור.

דרמה**5. בעלת הארמון / לאה גולדברג**

לפניך דברים שזאברודסקי אומר ללנה לקראת סיום המחזה. קרא אותם, וענה על השאלה שאחריהם.

[...] אני חוטא גדול, לנה, חטאתי לך חטא - בחולשתי. אך חלום אמת אני נתתי לך! החלום אמת היה - ואם היה בו [...] שיקר... מי מאיתנו לא שיקר, לנה?

על פי קטע זה, תאר את דמותו המורכבת של זאברודסקי. הסבר כיצד מורכבות זו באה לידי ביטוי במחזה כולו. הדגם את דבריך.

6. ילדי הצל / בן-ציון תומר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. על פי המחזה, מה מאפיין את היחס של החברה בישראל כלפי ניצולי השואה? הסבר את דבריך ובסס אותם על

שתי דוגמאות מן המחזה. (20 נקודות)

ב. האם לדעתך היחס כלפי ניצולי השואה בימינו דומה ליחס כלפיהם במחזה?

נמק והדגם את דבריך. (10 נקודות)

7. אנטיגונה / סופוקלס

תאר את המפגש בין קריאון לבין הימון, וכתוב מה הם הטיעונים שכל אחד מהם משמיע במפגש זה.

הסבר מה אפשר ללמוד מן המפגש שתיארת על דמותו של קריאון ועל דמותו של הימון.

8. בית בובות / הנריק איבסן

בסיום המחזה, טורוולד הלמר שואל את נורה כיצד אפשר לשנות את החלטתה לעזוב את הבית ואת הרגשתה שהוא זר לה. התשובה של נורה היא: [...] כדי שזה ישתנה צריך להתרחש הנס הגדול ביותר [...] שנינו, אתה ואני, נצטרך לשנות את עצמנו [...] עד שחיינו יחד יהפכו לנישואים אמיתיים.

מדוע נישואיהם של נורה והלמר לא היו "אמיתיים", ומדוע "כדי שזה ישתנה צריך להתרחש הנס הגדול ביותר"? הסבר והדגם את דבריך.

9. אויב העם / הנריק איבסן

העיתונאי בילינג, קפטן הורסטר, פטרה ומר קיל הם דמויות משנה במחזה "אויב העם".

בחר בשתיים מן הדמויות האלה, תאר את מערכת היחסים בין כל אחת מהן לבין ד"ר שטוקמן, והסבר את תפקידיהן במחזה.

10. ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. תאר את השינוי שחל ביחס של בני המשפחה של איל כלפיו לאורך המחזה. (12 נקודות)

ב. השינוי שחל ביחס של המשפחה של איל כלפיו מקביל לשינוי שחל בחברה בגילן. הסבר והדגם קביעה זו. (18 נקודות)

מונודרמה

11. לוקוד עם אבא / איציק ויינגרטן

לפניך קטע מן המונודרמה. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

באמצע המשחק דפנה נכנסה לחדר ואמרה לדני, שחבר שלו הגיע, אז שיגיד לי יפה שלום.

ואני, במקום ללכת, אמרתי: "דפנה, אני אוכל ללמד את שניהם".

והיא אמרה: "לא! אימא של הילד רוצה שהוא ישחק רק עם דני".

א. מהו היחס לאדם החריג, הבא לידי ביטוי בקטע זה? הסבר והדגם את דבריך. (10 נקודות)

ב. הצג עוד אירוע מן המונודרמה שבו באה לידי ביטוי התנהגות דומה כלפי הגיבור.

כיצד גיבור המונודרמה מתמודד עם התנהגות זו? הסבר והדגם את דבריך. (20 נקודות)

פרק שני — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, השירה העברית במאה ה-20)

(40 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 12-18 (לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות).

פיוט

12. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

אל נורא עליה / משה אבן עזרא

אל נורא עליה.

המציא לנו מחילה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 1 מתי מספר קרואים. לך עין נושאים. מחרוזת 5 זכר צדקת אביהם. וחדש את ימיהם.
ומסלדים בחילה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 2 שופכים לך נפשם. מחה פשעם וכחשם. מחרוזת 6 קרא נא שנת רצון. והשב שארית הצאן.
והמציאם מחילה. בשעת הנעילה: לאהליבה ואהלה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 3 יהיה להם לסתרה. וחלצם ממארה. מחרוזת 7 תזכו לשנים רבות. הבנים והאבות.
וחתמם להוד ולגילה. בשעת הנעילה: בדיצה ובצהלה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 4 חון אותם ורחם. וכל לוחץ ולוחם. מחרוזת 8 מיכאל שר ישראל. אליהו וגבריאל.
עשה בהם פליה. בשעת הנעילה: בשורו נא הגאלה. בשעת הנעילה:

א. מה הן הבקשות במחרוזת השישית בפיוט? הסבר את הכינויים שבמחרוזת זו. (12 נקודות)

ב. הסבר והדגם את הקשר בין הבקשות שבמחרוזת השישית ובין הפיוט כולו. (8 נקודות)

שירת ימי הביניים

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים כנערת ננערו!
הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, כצפרים / אשר מרסיסי לילה יתנערו.
דאי כדרור למצא דרור ממעלה / ומתולדות ימים כימים יסערו.
הי אחרי מלכך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!

תאר את ההקבלה בין הציפור ובין הנשמה, והסבר את התפקיד של הקבלה זו בשיר.

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ראה שמש / שלמה אבן-גבירול

ראה שמש לעת ערב אדמה / כאלו לבשה תולע למכסה,
תפשיט פאתי צפון וימין / ורוח ים בארגמן תכסה,
וארץ - עזבה אותה ערמה / בצל הלילה תלין ותחסה,
והשחק אזי קדר, כאלו / בשק על מות יקותיאל מכסה.

הסבר כיצד מוטיב הלבוש והצבעים קושר בין השקיעה ובין מות יקותיאל.

הדגם את דבריך.

השירה העברית במאה ה־20

ארץ־ישראל וירושלים

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

גלות / בלפור חקק

סְבִי הָיוּ לוֹ בְּגָדֵי כְּהֵנָה שְׁקוּפִים סָבָא שְׁלִי מֶלֶךְ עֲצוּב.
 וְרִקְמָה לוֹ אָמוּ בִדְשׁ הַכְּתָנֹת נוֹלֵד בְּבִגְדֵי מִשִּׁי וְרִקְמָה בְּגָדֵי חֲמוּדוֹת.
 הַתְּכֵלֶה פְּסִי זָהָב יָפִים. וְכֹאשֶׁר גָּלָה אֶל אֶרֶץ
 וְחֻקָּהּ לוֹ אֶת שְׁמוֹ בְּעִנְיָן נִשְׁחָתוּ בְּגָדָיו נִשְׁחָת הוֹדוֹ.
 בְּאוֹתִיּוֹת שֶׁל כֶּסֶף, אֹר מְזַקֵּן. רַק בְּמוֹתוֹ הִלְבִּישׁוּהוּ תְּכָרִיף כְּעֵטָרֶת.
 סָבָא שְׁלִי. מוֹרֵד בֶּן רִפְאֵל חֻקֵּן. טְלִית שֶׁקָּבַל מֵאֲבִיו טְלִית יְרֵשָׁה
 וְעֵלָה סְבִי כְּאַבְרָהָם מְאוֹר חֻקָּהּ תְּכַלֵּת אוֹתִיּוֹת שֶׁל קִדְשָׁה.
 מְאוֹתָהּ אֶרֶץ עַל פִּי אוֹתוֹ דְּבוֹר. וְלֹאֲרֹךְ הַטְּלִית דְּמִיתִי לְרֹאוֹת
 עֵלָה עֵלָה אֶל אוֹתָהּ אֲדַמֵּת מוֹלָדָת. פְּסִי זָהָב יָפִים. אֹר מְזַקֵּן.
 וְלֹא הִיתָה סָבָא שְׁלִי. מוֹרֵד בֶּן רִפְאֵל חֻקֵּן.
 לוֹ עוֹד הַכְּתָנֹת הַנְּחֻמָּדָת.
 וְאַבְדָּה לוֹ שְׁרָרָתוֹ
 וְאַבְל נָגַהּ פָּנָיו
 וְנִשְׁחָת הַכֶּסֶף
 וְנִשְׁחָט הַזָּהָב.
 וּבִשְׁוֹקִים רָכַל סְבִי מָכַר אֶת אוֹצְרוֹתָיו
 בְּגָדִים בָּלִים, מְרַכֵּלֶת אֲכֹזֵב
 לְשׁוֹנוֹ כְּבִדָּה, נִבְיָא נַעֲזֵב.

הסבר מה אפשר ללמוד מן הבית האחרון בשיר זה על רגשותיו של הנכד כלפי הדמות של סבא שלו.

שירים בצל השואה

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

טְרַקטוֹרִים / רוני סומק

- בית 1 הַבָּנִים שֶׁל דּוֹקטוֹר מְנַגֵּלָה מוֹכְרִים טְרַקטוֹרִים
בְּדֶרֶךְ שֶׁבִין מִיָּכֵן לְשִׁטוֹנְגֵרֵט.
מִי שִׁיקְנָה אוֹתָם יַחֲרֹשׁ אֶת הָאֲדָמָה,
יִשְׁקָה עֵץ,
יַצְבֵּעַ בָּאָדָם אֶת רַעֲפֵי הַבֵּית
וּבִפְסֵטִיבֵל הַבִּירָה יִרְאֶה אֵיךְ תִּזְמָרֶת הַמִּסְבָּאָה
מְצַבֶּת עַל הָרֶחֱבָה כְּחִילִי בְּדִיל בְּחִלּוֹן רֶאווֶה.
- בית 2 בְּמִכּוֹן הַיָּפִי שֶׁל הַהִיסְטוֹרִיָה יוֹדְעִים לְסַרֵּק בְּלוֹרִית
אֶפְלוּ בְּשׁוּעָרָה שֶׁל
מִפְלָצָת.

הסבר את הקשר בין שם השיר ובין הרעיון המרכזי בו.

זוגיות

17. לפניך שיר ב (המתחיל במילים: "נפרדנו כך") מתוך מחזור השירים "שירי אהב"ה" מאת לאה גולדברג.

קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

ב

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הֵיטֵב, הֵיטֵב חָרָה לִי.
הָעֶרְפֵּל בֵּינֵינוּ כְּחוֹמָה.
זֹאת הַטָּפָה שֶׁעַל יָדֶי נִוְתָּרָה לִי
טִפַּת סֶגְרִיר וְדֹאִי הִיא, לֹא דִמְעָה.

לְדוֹר הַזֶּה הִבְכִּי הוּא כְּלָמָה,
הוּא לֹא יִבְכֶּה עַל אֲהֶבָה גּוֹסֶסֶת.
בְּיוֹם הַדִּין וּבְלִילוֹת הַחֶסֶד
אֲדִישׁ וְגַא הוּא לֹא יוֹרִיד דִּמְעָה.

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הֶרְחוֹב הָמָה, הָמָה.
דְּחַפְנִי אֵיזָה הֶלֶךְ, וּמִנְגֵּד
הָעֶרְפֵּל תָּלוּי כְּהִינוּמָה.

מֵאַיֵּן בְּלִבִּי חֲדָוָה חוֹגֶגֶת?
אוֹלִי, בְּכָל זֹאת, זוֹ הִיְתָה דִמְעָה.

מהי הביקורת הבאה לידי ביטוי בשיר? הסבר והדגם את דבריך.
האם לדעתך ביקורת זו רלוונטית גם למציאות ימינו? נמק והדגם את דבריך.

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

פגומים / ארז ביטון

על סף חצי בית בארץ ישראל
עמד אבי
מצביע לצדדים ואומר:
בהריסות האלה
נבנה פעם מטבח
לבשל בו זנב לויתן
ושור הבר,
ובהריסות האלה
נקים פנת תפלה
למצא מקום
למקדש מעט.
אבי נשאר בסף
ואני כל ימי
מציב פגומים
אל לב השמים.

פרש את ארבע השורות המסיימות את השיר, והסבר כיצד הן מבטאות את ההבדל בין הדובר בשיר לאביו.

בהצלחה!